

O tratamento ideolóxico da lingua galega através da determinación mediática

María Pilar Garcia Negro

Universidade da Coruña – Galiza

Email: gnegro@udc.es

Resumo

Trátase de informar da crise en que se encontra a lingua galega, abalada entre a presión do español, como lingua oficial do Estado, e as propostas normalizadoras, entendendo por normalización o proceso en virtude do cal o galego recupera usos sociais e públicos, se implanta en novos espazos de comunicación (entre eles a prensa escrita) e recobra falantes perdidos. Ás condicións tradicionais da diglosia (distribución desigual e xerarquizada dos dous idiomas en presenza) se une hoxe a sofisticación desta disfunción e nesta operación xogan un papel fundamental os medios de comunicación de masas, que *fabrican* realidades que se dan por existentes e / ou formatan a opinión pública para consolidar un *statu quo* negativo para as expectativas da lingua galega. Un exemplo disto constitúe da cidade da Coruña, que se quer converter nunha especie de *jangada de pedra* fóra da Galiza. Face a estas consignas, proclámase a necesidade de reapropiación da lingua galega, como esencial ben dos galegos de hoxe e como marca unitiva e superadora de vellas tensións e escisións intrasociais.

Palavras-chave:

Lingua galega; Meios de comunicación; Diglosia; Normalización.

Abstract

This is to inform on the serious crisis Galician language is experiencing. It lies somewhere between the overpowering influence of Spanish, the official language in the Country, and standardization proposals. Standardization is here understood as a process that leads Galician to a social and public use, to its introduction in new Media and to regain those speakers who are becoming further and further away from their own language. Diglossia traditional conditions (unequal and hierarchical distribution of both current languages) as well as a dysfunction sophistication join now together to let the Mass Media play a fundamental and decisive role. The Mass Media build their own world and design their own reality that is intended to be taken for granted. Also/ or, the Mass Media carefully handle public opinion so as to consolidate a negative status quo for Galician language expectations. We have an example of this in the city of A Coruña, which intends to become a kind of *jangada de pedra* (stone raft) out of Galicia. Under these circumstances, everything seems to point to the need to reappropriate Galician language as a current Galician essential item of value; being it also a bond that may help us overcome historical tensions and intrasocial differences.

Key words:

Galician language; Mass Media; Printing Press; Diglossia; Language planning.

Un introito necesario

Galiza e Portugal: tan perto e tan lonxe. Poucos casos haberá, ao menos no continente europeo, onde o paradoxo sexa máis extremo do que o vivido por galegos e portugueses do presente. Á *rebours* de tantos elementos históricos, xeopolíticos, culturais,

antropolóxicos... comúns; a despeito dunha continuidade territorial que partilla paisaxe e fachada atlántica; por moito que as comunicacións viarias por estrada (non así os camiños de ferro ou a comunicación aérea) faciliten as viaxes e, por aquí, as posibilidades de coñecemento mutuo... Seguimos, en tantos e tantos aspectos, de costas viradas, cun padecemento particular, pola parte galega, cal é o de sermos vistos desde Portugal como españois, un bocado peculiares, iso si, e o de ignorarmos, uns e outros, o noso pasado común, as nosas idénticas credenciais de acceso á historia nacional e, portanto, toda a virtualidade positiva que tais antecedentes permitirían para o presente e o futuro deseñábel autonomamente.

Galego e portugués, as nosas linguas, son unha e a mesma cousa desde a súa orixe medieval e durante centos de anos de historia común. A escisión foi resultado dunha artificial e perniciosa división provocada por factos políticos de extraordinario relevo: no albor da Idade Moderna, a Galiza, submetida á monarquía uniformadora e centralista de Castela, fica sen clases dirixentes autóctonas, a cada paso máis desorbitada, e extravasada a súa política para intereses opostos ao seu desenvolvemento. Encanto o portugués gañaba espazos públicos para o seu idioma oficial, o galego era, si, a lingua masiva da Galiza, tanto canto desprovista de institucionalización e do dispositivo normalizador duns poderes públicos que mesmo existían para negar e hostilizar a súa existencia. Non estará de máis lembrarmos, en analoxía rendíbel, que o vivido desde aquela pola Galiza aseméllase ao que Portugal viveu no período 1580 – 1640, en que dependeu da coroa española e foi obrigado a funcionar como entidade territorial semellante ao que agora entendemos como Comunidade Autónoma dependente de Madrid, capital do reino. É mesmamente neste período onde escritores portugueses se “hipnotizan” polo español e xustifican a súa deserción por ser esta lingua máis “universal” e comunicábel, como tamén é a

etapa en que outros tantos se ven obrigados a xustificaren por que escriben en no seu propio idioma, dotando así a súa literatura de apoloxía patriótica. Pois ben, o que Portugal viveu como efémera (afortunadamente) experiencia histórica, remontada axiña pola reconquista da independencia, perdurou na Galiza, nun proceso que chega até os nosos días e que tivo, no século XIX, a súa particular ruptura.

Con efecto, o Primeiro Renacemento da literatura galega (espectacularmente iniciado por unha muller, Rosalía de Castro, nada en 1837 e morta en 1885) ten tanto de *revival*, de resurrección literaria canto de movemento político dirixido á exhibición e á dignificación da patria esquecida, desprezada e marxinada por todos os poderes do Estado español. De aquí, deste primeiro acordar ou despertar, procede o proceso de normalización da lingua galega, que chega aos nosos días. En *Jakobusland*, e no século XXI, seguimos a vivir a crise derivada dunha conquista lenta e dificultada de usos sociais e públicos, dunha liberdade vixilada polos poderes públicos, dunha existencia non-normal, en definitiva, que leva aínda o selo da diglosia, isto é, dunha distribución de usos en que é maioritaria, para o galego, a utilización *underground* como é maioritaria para o español a utilización pública, exterior, formal, mediática..., portanto, a que configura e consolida espazos de prestixio e a que actúa como *imán* de usos sociais e familiares.

Se falámos de diglosia, habemos de considerar decontado os elementos pro-diglósicos e, na altura actual, a **sofisticación** deste fenómeno sociolingüístico. É aquí onde os medios de comunicación de masas xogan un papel crucial, que vai moito máis alá do rol exercido polos *opinion makers*, para se converteren en auténticos fabricantes da realidade desexada. Desexada e conveniente a instancias como:

1ª. Os poderes públicos uniformistas e asimilistas, partidarios dunha España o máis *alisada* e uniforme posíbel.

2ª. Os europeístas de *doublé* que só proclaman a pluralidade e a diversidade dos titulares da Unión Europea como retórica verbal compensatoria do dominio real e indiscutido dos Estados membros.

3ª. Os máis conspicuos defensores de dereitos cívicos, que pregoan e conceden, xustamente a cambio de que eles (os dereitos) non se exerceren.

4ª. Os que seguen a defender a unidade de mercado, de moeda, de lingua e de cultura (esta entendida no seu máis amplo sentido) como bens da *modernidade* e da *harmonía* (sempre *pro domo sua*, claro está...).

5ª. Os que visan, enfin, a acta de defunción da lingua galega, certificada por morte natural, pola “marcha dos tempos”, como se o devir histórico fose estático e non pudese ser rectificad e canto nel decaíu non fose susceptíbel de ser erguido de novo, mesmamente en termos democráticos, colectivos, en exercicio de dereitos negados e hoxe reconquistados.

Descúlpenos tan longo preámbulo. El é preciso para contextualizarmos titulares de prensa, como os que a seguir comentaremos, e mais un caso particular, cal é o da cidade da Coruña, en que o goberno municipal e o seu, até agora, alcalde (recentemente designado embaixador de España perante o Vaticano) manteñen unha posición abertamente ilegal (que os Tribunais de Xustiza, galegos e españois, teñen reiteradamente ditaminado), profundamente galegófoba e contumazmente desprezadora de mínimos dereitos lingüísticos recoñecidos polas lei, admitidos e practicados por multitude de entidades públicas e privadas, cais son o respecto polo topónimo galego, histórico e lexítimo, A Coruña.

1. Titulares equívocos

“Por primeira vez na historia, o galego deixa de ser a lingua hexemónica dos habitantes de Galicia” (*Galicia Hoxe*, 18.10.2004). Na realidade, hai centos de anos que o galego non é lingua hexemónica no seu propio territorio e na súa propia sociedade. Porén, si o foi masiva, estendida cuantitativamente, mais sen resortes de poder, sen potencia cualitativa, sen institucións ao seu servizo (na época contemporánea, a que nos estamos a referir; non, obviamente, en toda a historia meieval, en que non só foi lingua normal a todos os efectos no seu territorio, senón lingua de prestixio e práctica poética fóra das súas fronteiras). Mal se pode perder, xa que logo, o que non se posúe desde hai ben tempo.

“Quen temos lingua somos os cidadáns, non os países” (Roberto Blanco Valdés, pretense político, *Galicia Hoxe*, 15. 1. 2006). Deplorábel, e interesada, confusión entre lingua e fala, e extravagante definición anti-sistémica e anti-social da lingua, cal se fose creación robinsónica, individual, e non resultado dun proceso de socialización, de hominización, en que cada grupo desenvolveu peculiar evolución cultural e social do seu universo, modos de vida e prácticas civilizatorias e socializadoras.

“Desde Galicia non imos converter o idioma nun problema” (Emilio Pérez Touriño, actual Presidente da Xunta de Galiza, *Galicia Hoxe*, 30. 1. 2006). Magnífica maneira de intentar que o problema real morra, porque nen sequer se recoñece como tal: tentativa de manter o *statu quo*, o uso doméstico – ritual do galego, encanto non se discute a preeminencia do español como idioma oficial do Estado e non se problematiza a falta clamorosa de *bilingüismo*, que si, en troca, é predicado como panacea, como solución indiscutíbel para os habitantes da Galiza.

“Na UDC [Universidade da Coruña] o galego é lingua morta” (grande titular, na primeira plana, de *Galicia Hoxe*, 11. 11. 2004). Espectacular noticia, que nos leva a interrogarnos inmediatamente pola nosa identidade: ¿estaremos vivos os galego-falantes?; ¿seremos sombras ambulantes dun pasado remoto?; ¿pertenceremos realmente ao presente?; ¿vivermos unha crise equivale a cancelala por morte súpeta das súas vítimas?; ¿son acaso equivalentes morte e mortificación?

“Biblioteca gallega de autores en castellano”. Así anuncia *La Voz de Galicia* (11. 9. 2004), o xornal de maior tiraxe da Galiza, a publicación dunha colección de libros pertencentes á literatura española, publicados por escritores que naceron na Galiza. Na realidade, confúndense interesadamente épocas, escritores, vocacións particulares, posibilidades de edición e, en definitiva, sistemas culturais diferentes. Máis ben habería que falar de literatura española realizada por escritores de nacencia galega e, de paso, aclarar que non é o mesmo ser **escritor-a galego-a** que **galego-a escritor-a** (e non é logomaquia...).

“A Coruña también volverá a denominarse La Coruña a partir del 2 de noviembre. Francisco Vázquez lo impondrá en el próximo pleno municipal acogiéndose a la Ley de Grandes Ciudades. Una sentencia del Supremo estableció en el año 2000 que el único topónimo oficial de la ciudad es el gallego” (*La Voz de Galicia*, 26 de Outubro de 2004). O xornal que insere esta noticia está dando por feita, na realidade, a consumación dunha ilegalidade flagrante, que infrinxe claramente o artigo 10.1 da Lei 3/1983, de Normalización Lingüística, moito antes da sentenza do Tribunal Supremo e da xurisprudencia establecida polo Tribunal Superior de Xustiza de Galiza (que non se citan).

“La Real Academia Galega tercia en la polémica y afirma que el único nombre es A Coruña. La Xunta recurrirá el acuerdo del pleno

coruñés sobre el topónimo. Touriño defiende la iniciativa de Francisco Vázquez como un ejercicio de libertad" (*La Voz de Galicia*, 4 de Novembro de 2004). Chama a atención a naturalidade con que unha violación da lei (e de dereitos humanos basilares, cal é o respeito aos nomes de lugares de que a lingua, historicamente, se dotou) se interpreta en termos de diverxencia de opinións entre institucións diferentes. Lémbrese que, en multitude de asuntos diferentes, a invocación da lei (*Dura lex, sed lex*) é o muro contra o que se estrelizan caisquer pretensións de facer valer dereitos que ela non recolle ou non recoñece.

"Fraga únese a Touriño e Vázquez e pide respecto para que os coruñeses chamen a cidade como queiran" (*Galicia Hoxe*, 5 de Novembro de 2004). Nen máis nen menos que o que, á altura, era o Presidente da Xunta de Galiza, o sr. Fraga, sómase a un acto abertamente contrario á lexislación en nome da cal el foi investido como tal, no Parlamento galego, onde a tal lexislación se elaborou e aprobou. En tratándose de reforzar a españolización forzosa, apélase demagoxicamente á opinión dos cidadáns, que, naturalmente, non teñen o menor dereito de opinaren nos asuntos xerais, só o deber de acataren as leis que o poder lexislativo aproba, o poder executivo promulga e o poder xudicial fai cumprir.

"A Coruña recupera la "L" en un pleno lleno de incidentes" (*El Ideal Gallego*, 3 de Novembro de 2004). O que, na historia, apareceu como resultado dunha decapitación política da Galiza e da imposición *a fortiori* do idioma oficial do Estado, que provocou a deturpación-deformación da súa lingua e, moi en concreto, dos topónimos e antropónimos, aparece revestida de "recuperación" dun ben roubado. "El 54% de los coruñeses están a favor de la cooficialidad del topónimo. Sólo el 24% se muestran en contra de recuperar la "L" (*La Voz de Galicia*, 19 de Decembro de 2004). Perversa utilización, como xa se dixo *supra*, da vontade ou da opinión cidadá, que,

naturalmente, vai pronunciarse con coñecemento da cuestión ou ben vai responder alienadamente, conforme aos parámetros do mesmo dominio. Aliás, o que está en xogo non é o “direito” dos cidadáns a falaren como quixeren (con corrección ou sen ela) senón o respecto dunha institución municipal a unha lexislación superior, da Comunidade Autónoma e do propio Estado.

Visto que o asunto pode, talvez, resultar incomprendible para público portugués (xa que, para alén dunha cuestión lingüística, obedece a un intento desestabilizador da institucionalización galega, a unha campaña de españolización recalcitrante e a un desprezo de mínimos recoñecíbeis, como a lingua e a cultura galegas), daremos algunha información interesante a respecto de cómo, na lingua oral e mais na lingua escrita, se maltrata constantemente o idioma portugués nos medios de comunicación. É absolutamente común que os nomes que o portugués grafa con “g” ou con “j” se verbalicen, nos medios audiovisuais, co valor fónico que estes grafemas teñen en español, asimilándoos ao “g” español de “gente”, por exemplo, ou ao “j” de “jamás”. Calcúlese a deformación ortofónica en topónimos-antropónimos como “José”, “Alentejo”, “Rio de Janeiro”... O nome da cidade do Porto aparece sistematicamente como “Oporto” na prensa escrita (a autora deste artigo ten feito abundantes chamadas de atención a este respecto). Véxase, pois, como a galegofobia “contaxia” o galego modernizado, isto é, o portugués, e deturpa tamén as súas nomenclaturas.

Engadamos, como dado non menor, que, a diferenza de hai trinta-vinte e cinco anos, en que se producía un aparecemento *espontáneo* (ben que controlado) do galego na prensa escrita, hoxe os medios de comunicación escritos e audiovisuais galegos reciben cantidades de diñeiro público (nalgúns casos, ben cuantiosas) polo inserimento de noticias ou colaboracións en lingua galega, de modo e maneira que se está a problematizar constantemente, a reforzar a

crise daquilo, a lingua, que serve para recibir ingresos adicionais. O resultado é a peor especie de manipulación: a que usa da vítima para reforzar a agresión.

2. O que a historia ensina, o que a historia amosstra

Existe, periodicamente, unha auténtica campaña, programada ideoloxicamente con toda a precisión e a megafonía mediática correspondente, que quer ir achantando, que quer ir explanando o camiño para familiarizármonos coa idea de que a lingua galega é unha lingua morta. Face a iso, queremos demostrar que todos os dados sociolingüísticos falan, predicán, a idea non da lingua morta, senón da lingua mortificada, distinción que xa un gramático catalán facía no século XIX para se referir a todas aquelas feridas inflixidas no corpo social do idioma e polo mesmo tamén susceptíbeis de terapia. Portanto, a primeira proclama que visamos deixar ben clara a respecto da lingua (como é un asunto social e nós estamos vivas e estamos vivos), é a negativa a suicidármonos por consigna, sexa esta consigna emitida directamente polos poderes públicos, sexa secundada e convenientemente aireada por medios de comunicación ou por caisquer outros posíbeis emisores desta idea.

A fotografía sociolóxica da cidade da Coruña canto aos usos da lingua ten toda unha parte explicativa común coa nación, común por tanto con toda Galiza, e ten unha parte de especificidade. Ímonos referir en primeiro lugar á primeira, con datos de carácter histórico que é conveniente lembrarmos. Nós partimos dunha distribución demográfica da Galiza no seu conxunto, que, a fins do S. XVIII, en concreto no censo de 1787, amosstra a seguinte distribución: nas capitais de provincia –portanto, das sete provincias anteriores ao retallamento imposto por Don Javier de Burgos, ministro de Fomento da España, en 1833, que se corresponde coas catro provincias

actuais-, nas antigas capitais do Antigo Reino de Galiza, Santiago contaba cunha poboación de 15.582 habitantes; A Coruña, 13.575; Betanzos, 3.508; Lugo, 4.019; Mondoñedo, 4.640; Ourense, 2.961 e Tui, 3.987. E as vilas de maior poboación que non tiñan o título de cidade, contaban –reparen ben na diferenza que pode haber a respecto dos nosos días- coas seguintes cifras: Ferrol, 24.993; Pontevedra, 4.014; Vigo, 3.434; Marín, 3.242; Padrón, 3.043. A mediados do S.XIX, a fotografía demográfica, que, a esta altura (fins do século XVIII), supón o 13'5% do conxunto de todo o Estado Español, vai descer, vai baixar abruptamente a 11'4%. E esta fotografía, aínda nos comezos aurorais do primeiro renacemento galego, da irrupción transgresora, revolucionaria, da inauguradora da contemporaneidade galega como foi Rosalía de Castro, aínda se vai manter con poucas variacións, unha delas e fundamental, naturalmente, toda a sangría migratoria a Castela e a Portugal e, con posterioridade, ás colonias ou ex-colonias españolas en América.

¿Por que recordamos esta fotografía demográfica? Porque temos que lembrar un dado elemental e básico como o seguinte: a soma da poboación das chamadas cidades e das vilas de poboación máis alta deita un total de 86.998 habitantes, sobre un total da nación de 1.345.803 habitantes, o cal significa que, somada esa poboación, esa poboación urbana (onde, por certo, a única “urbe”, por número de habitantes, a esta altura, é Ferrol, por arsenais e por toda a capacidade industrial e militar que vai provocar asentamentos de poboación), temos un 6'46% de poboación urbana, urbana entre aspas, incluíndomos Marín, incluíndomos Padrón, o que eran as vilas a aquela altura de poboación máis alta. Un 6'46%. ¿Cal é, pois, a base demográfica galega? ¿Cal é a socioloxía galega? ¿Cal é a estrutura económica galega? ¿Cal é, portanto, ou cais son as posibilidades de asentamento da lingua? Hai un mantemento de monolingüismo oral en galego que convive cunha situación de

desinstitucionalización programada desde os poderes públicos. Esta é, efectivamente, a situación.

Hai unhas posibilidades de conservación, unhas posibilidades de mantemento que non opacan en absoluto a situación *underground* do galego, mais hai unha base de conservación perfectamente mantida do idioma. A Coruña, como cidade, recordo a cifra, desde aqueles 13.575 habitantes até aos nosos días, en que andamos por volta dos 270.000 habitantes, e, portanto, a segunda cidade en poboación da Galiza, A Coruña recibe todos os efectivos demográficos do interior da propia nación. O que hoxe se denomina administrativamente provincia de Lugo, máis Bergantiños, máis a Costa da Morte. ¿Que é isto, ou que significa, trasladando esta situación de base ao retrato sociolingüístico? Pois significa, nen máis nin menos, que vai haber tamén en termos conflictivos e, nunha situación de declive, un mantemento “natural” da lingua galega. Isto aconteceu noutros moitos lugares da nosa nación, e víndomos xa aos nosos días podemos, en primeiro lugar, recordar unha fotografía sociolóxica ou sociolingüística mínima que pasaría nos últimos 25 anos, polos anos 70 do século pasado. Este período coñeceu a re-emerxencia dun proceso de normalización de usos sociais e públicos do galego como non se producira con anterioridade na nosa nación. En primeiro lugar, colocou o idioma en todos cantos ámbitos públicos se utilizaba con normalidade o español, co cal o mesmo proceso de substitución lingüística ficaba en evidencia, rompendo esa falsa naturalidade que non discutía a hexemonía *vaticana* do idioma oficial do Estado. Ensino, medios de comunicación orais e escritos, uso eclesiástico, uso político, escrita masiva (clandestina, naturalmente, nos anos sesenta e boa parte dos setenta) de carácter propagandístico e panfletario...: estes e outros dominios de utilización social e pública do idioma foron gañados para o galego, entendendo por tal o facto **cualitativo** da ruptura, non, en absoluto, a súa

“conquista” definitiva. Estamos a falar dunha presenza minoritaria (ás veces, simbólica) e, desde logo, conflituosa, isto é, submetida a unha forte oposición da oficialidade, das autoridades, dos poderes públicos e económicos e, tamén (que non se esqueza), das organizacións da esquerda española (tanto sindical como política), que, nunha rancia tradición histórica, xulgaban “divisionista” a práctica do galego, contraria aos intereses dos traballadores galegos, que, antes de existiren como tais, coa súa lingua, seica deberan ser “internacionalistas” abstractos, quer dicer, submisos ao papel de os galegos só poderen ser sucursais do Estado, satélites, e non planetas...

3. As características do proceso normalizador

Se lembramos todo isto non é por saudosismo, senón por pórmos de relevo o custoso, dificultado e persistente dun proceso colectivo de des-alienación, de des-programación, de dignificación do propio, a respeito de realidades, como a lingüística, que se consideraban intocábeis e imutábeis nos seus limites estritos de distribución diglósica. Este proceso é o que permitiu, até hoxe, contarmos cun precioso aval nun camiño de restauración, de coesión lingüística interclasista, que sentou un precedente magnífico de como non é ilusorio un horizonte de recuperación en que campo e cidade, aldeas e vilas, clases sociais traballadoras (no máis amplo sentido do termo), base social e institucións, esforzo privado, popular, e poderes públicos, se uniren no mesmo obxectivo e na mesma práctica lingüística. Non outra que a que soñaron (e realizaron, na medida máxima das súas posibilidades) os precursores ou Restauradores do XIX, con Rosalía de Castro á cabeza.

Citamos moi á mantenta Rosalía, porque a Galiza -e A Coruña, en particular- viveu, no século XIX un *duelo* particular, o sustido

para definiren, uns e outros, cal había ser no futuro o sistema literario galego: ben unha sucursal, un subsistema do Sistema Literario Español, feito neste idioma por escritoras-es nados na Galiza, que estaban, naturalmente, en condicións de *colorearen* a súa prosa ou a súa escrita literaria coa riqueza, o exotismo e a diferenza da periferia galega, ou ben un sistema autónomo, isto é, o que usaba literariamente a lingua galega e respondía á conciencia, á noción da Galiza como realidade diferenciada. Este, e non outro, é o conflito verdadeiro, a auténtica dicotomía en termos sociolingüísticos e sociopolíticos, entre unha Rosalía de Castro e unha Emilia Pardo Bazán: as dúas Galizas, con efecto, tese e antítese, sen posibilidade (a Historia *dixit*) de conciliación, de síntese, por representaren pólos contrarios e ao servizo de intereses contrapostos. Na Coruña viveron ambas escritoras: membro a primeira da fidalguía empobrecida e deslocada patrioticamente para a apoloxía das clases populares; sendo a segunda aristócrata exercente durante toda a súa vida e contempladora da realidade galega como señora e como intelectual conservadora española. Dúas mulleres, dous destinos, dúas Galizas, como se dixo.

Mais debemos falar, sequer sexa sumariamente, dunha especificidade coruñesa, que ten consecuencias lingüísticas evidentes. Lembremos, en primeiro lugar, que A Coruña foi, moi axiña, moi logo de a Galiza perder, no albor da Idade Moderna, a súa autonomía política, sede funcional e sede, tamén, de ansias capitalinas, arredor das institucións militares e civís da monarquía española aquí instaladas. En segundo lugar, o crecemento coruñés, arredor do porto e coa pesca como principal sector económico, agudizou o contraste que marca a segunda fase do conflito lingüístico, en clasificación de Calvet: a internalización por parte de clases sociais autóctonas da necesidade da asimilación ao español, a aparencia de que a divisoria galego/español era interna ao país: pobres/ricos; rural/cidade;

labregos-mariñeiros-asalariados/clases pudentes ou rendistas. A heroína popular, na loita contra Drake, María Pita, acaba solicitando mercés ao rei español, como recompensa ao seu valente papel na defensa da cidade. Tres séculos máis tarde, Murguía, Rosalía, Curros, Pondal... están contestando directamente (ou miticamente, no caso do derradeiro escritor citado) a hexemonía do Estado sobre a Galiza e inaugurando a *nova* Galiza, a que se orgulla de si propia e emerxe como universo autónomo e digno.

Estas *dúas* Coruñas chegan aos nosos días. Como noutros lugares da nación, tamén A Coruña viveu a súa particular emerxencia cultural nos anos sesenta do século XX: "O Facho", asociación cultural; "Teatro Circo"; máis tarde, "Alexandre Bóveda", agrupación cultural; "Teatro Luís Seoane"... , ao compás dun despertar político, sindical, asociativo... de signo e praxe nacionalista; actuacións directas do nacionalismo político e do sindicalismo nacionalista. O Instituto "Eusebio da Guarda", de grande prestixio e en pleno centro da cidade, coñece, por vez primeira, docencia en galego, mesmo anos antes de se implantar, como materia, a Lingua e a Literatura Galega. Boa proba dunhas posibilidades certas de reintegración no galego a partir do español ambiental, escolar e oficial.

4. A fotografía da situación actual

Mais, e este non será o paradoxo menor da situación actual, a arribada da incipiente autonomía política (ano 1981, promulgación da Lei 1/1981, isto é, do Estatuto de Autonomía de Galiza; ano 1983, promulgación da Lei de Normalización Lingüística) vai coincidir coa chegada ao poder municipal do actual partido e do actual alcalde, que, desde aquela, veñen practicando unha contumaz, e infractora, política de desprezo, ilegalidade e profundo odio contra todo o galego: desde a toponimia básica até unha teimuda política de

españolización e de erradicación de todo sinal de A Coruña non ser unha *jangada de pedra* senón unha cidade galega (touradas, españolización rotulística e de todos os espazos públicos, e un longo etcétera visual e mental). *Casualmente*, este delirio político, abertamente ilegal e desafiante, é permitido polos poderes políticos superiores (autonómicos e estatais), tan atentos a puniren outras actuacións delituosas e tan, en troca, cegos para consentiren o incumprimento de sentenzas e resolucións xudiciais, de todos os Tribunais posíbeis, desde o Superior de Xustiza de Galiza, ao Supremo ou, mesmo, o Tribunal Constitucional, que inadmitiu a trámite a histórica demanda do goberno municipal da Coruña, no tocante ao topónimo da cidade, após esta institución gastar, e seguir gastando, millóns de pesetas ou de euros en tamaña ilegalidade, a custa dos diñeiros de todas as coruñesas e coruñeses e, xa que logo, de todos os galegos. Tal política non podía ser indiferente, como presión españolizadora, para o conxunto da cidade. Esta é a crise que hoxe seguimos a padecer. A aspiración non pode ser outra que a de devolvermos A Coruña á legalidade, ao dereito e mais á súa condición de galega, tal e como meritísimas organizacións, como a Mesa pola Normalización Lingüística, veñen demandando e denunciando desde os anos oitenta.

Máis actuacións xudiciais veñen somarse ao rosario das xa coñecidas en defensa da legalidade e única oficialidade do nome da cidade, A Coruña. Así, o Xulgado do contencioso-administrativo número 3 da Coruña suspendeu (11 de Abril de 2005), o acordo plenario do Concello da Coruña (votación afirmativa do PSOE; votación negativa do BNG; abstención do PP, con camisetas, iso si, cun grande L como símbolo!), correspondente ao Pleno municipal celebrado o 2 de Novembro de 2004, en que se aprobara o uso oficial da denominación "La Coruña". O auto recoñece a validez única da denominación "A Coruña" como nome oficial a todos os efectos, e

advirte de que o acordo plenario citado presenta “todos los indicios de un acto nulo de pleno derecho”. A batalla segue. Ou, por expresármolo con emotiva e histórica frase, a loita continúa... Hoxe, como no século XIX, o que está en xogo non é, nen máis nin menos, que a posibilidade, e mais o dereito, de sermos galegos, recoñecidos legalmente como tais nos mínimos practicábeis. E á Coruña tocoulle ser, máis unha vez, metonimia e símbolo da Galiza toda: unha Galiza galega ou unha Galiza á española, iso si, cun *touch* (neo)pintoresquista incluído (tamén, como no século XIX, onde o *pittoresque* non estorbaba nada á burguesía emerxente ou á burguesía triunfadora; e, en clave galega, á españolización da sociedade...).

5. A modo de conclusións: evidencias e necesidades

1ª. Hai un refrán de noso que informa de que coas cousas de comer non se xoga. Con efecto, a lingua parece ser unha delas. Tan importante é para os empeñados na restauración da lingua galega, nun esforzo de rehabilitación e de modernización, que xa comezou na segunda metade do século XIX, como para os que teiman en todo o contrario, en que a historia non se rectifique e se consume a españolización forzosa da Galiza.

2ª. Neste panorama, os meios de comunicación de masas xogan un papel central: como orientadores de opinión e, aínda, como fabricantes dunha realidade que omite constantemente a xénese dos factos e aténse unicamente á defensa dos intereses dunha ideoloxía contraria á existencia autónoma da Galiza e, por aquí, dos seus signos básicos.

3ª. O apelo á opinión pública trata de lexitimar mesmamente aquilo de que esa opinión pública foi vítima: a erradicación da súa lingua e, a partir dela, todo o rosario de auto-odio, falsa conciencia e

alienación derivadas. *Nihil novum sub sole*: os pretos convencidos da inferioridade da súa negritude; as mulleres, convencidas da ilexitimidade *fatal* da súa subordinación social e xenérica.

4ª. A centralidade do tema da lingua vén avalada porque ela é vital para o exercicio do dereito a traballar e a vivir na terra, a dispor dos nosos recursos, a sermos produtores e non só consumidores, a incorporármolos á tan mentada modernidade desde nós mesmos, non como clónicos dun prefabricado modelo español, europeo ou ianque.

5ª. A Galiza actual ten escasamente 30.000 quilómetros cadrados e uns 2.800.000 habitantes aproximadamente. *À rebours* destas magnitudes, dependemos da Unión Europea, do Estado español; temos un goberno autonómico (Xunta de Galiza); trescentos e quince concellos; operan sobre nós varios Tribunais de Xustiza; somos berce de varias multinacionais (Pescanova, Inditex...)... Tantos recursos públicos e privados, que, en definitiva, existen polo traballo dos galegos, as divisas dos emigrantes e a riqueza imensa das materias primas galegas, non deberían pagar a exclusión da lingua galega da súa propia terra, a súa secundarización, a súa agonía, no sentido unamuniano (etimolóxico) do termo. Esta é a crise actual e estes son os seus actores.

Galiza (A Coruña), Febreiro 2006.